

Gender identity (полова идентичност): от Йогиакарта-принципите (2006) до Истанбулската конвенция и отвъд нея

Автор: Димитър Иванов, Dr. Sc. ETH Zürich, <https://www.facebook.com/DimiterIvanov1974>
Публикувано на: 24.02.2018г. Версия от 11.04.2018 с малки корекции и допълнения.

Съдържание

ВЪВЕДЕНИЕ.....	2
ЧАСТ 1. ИСТОРИЧЕСКО-ПРАВНО РАЗВИТИЕ НА ПОНЯТИЕТО GENDER IDENTITY (ПОЛОВА ИДЕНТИЧНОСТ)	4
Gender identity – с първа правна дефиниция през 2006г.....	4
2007г. - Европейският съюз поема щафетата.....	5
2008г. – първи случаи на употреба на gender identity на най-високата официална международна сцена	6
2009г. – необвързващо допълване на антидискриминационните критерии и връзка на gender identity с Истанбулската конвенция	6
2010г. - първи практически стъпки на приложение на принципите от Йогиакарта на ниво ЕС. 7	
2011г. – подготовка за признание на най-високо международно ниво на gender identity.....	9
2012г. – признание на най-високо ниво на понятието gender identity.....	10
Ключови международни документи, съдържащи антидискриминационни признаци	11
ЧАСТ 2. GENDER IDENTITY КАТО ПОЛИТИЧЕСКА ПРОГРАМА	13
ИЗВОДИ	25

ВЪВЕДЕНИЕ

Текстът на Истанбулската конвенция предизвика интензивни публични дебати. Изказаните тези бяха до голяма степен основани на грешния превод на български език на текста на Конвенцията. Признание, че преводът е грешен, беше направено от Bridget T. O'Loughlin, официален представител на Съвета на Европа, отговорен за мониторинг на приложението на Конвенцията¹. Това не попречи грешният превод да бъде вкаран в Народното събрание за разглеждане в Комисиите и на обществено обсъждане². В този му вид текстът на Конвенцията беше препратен и към Конституционния съд с въпроси за съобразност с Конституцията.³

Настоящият анализ ще се основава на оригиналните текстове на английски⁴ и френски езици на конвенцията.

Привържениците на ратификацията на Конвенцията изтъкват като основен аргумент главната тема и цел на Конвенцията – защита и превенция от насилие на жени и девойки.

Рационалните противници на ратификацията посочват като проблем наличието в текста на Конвенцията на правни понятия с неясни дефиниции. Едно от тях е gender identity, или (социално-)полова идентичност.

Активни блогъри публикуваха свои анализи на практиката на Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ)⁵ и на практиката на българската съдебна система по отношение на gender identity.⁶

Настоящият анализ

- Ще се опита да хвърли светлина върху международната правна рамка по отношение на понятието gender identity, неговите дефиниции, хронологията на възникване като концепция и възприемане като правна категория в политическите декларации, програми и отчети на ключови световни организации като ООН, Съвета на Европа, Европейския съюз и техните подразделения.
- Ще се опита да обясни значението на официалното признаване на gender identity за антидискриминационен признак
- Ще обърне внимание на политическата програма, в която gender identity е основен елемент.

Анализът се стреми към изчерпателност на международните документи, на които се основава, но не претендира, че е постигнал тази цел. Възможно е да има и допълнителни ключови документи, свързани с темата, които са останали извън обхвата на анализа.

---

¹ [http://clubz.bg/62976-gender e samo za socialnite roli na myja i jenata](http://clubz.bg/62976-gender-e-samo-za-socialnite-rol-i-na-myja-i-jenata)

² <http://www.parliament.bg/bg/bills/ID/77944>

³ Конституционен съд, дело 3/2018, <http://www.constcourt.bg/bg/Cases/Details/541>

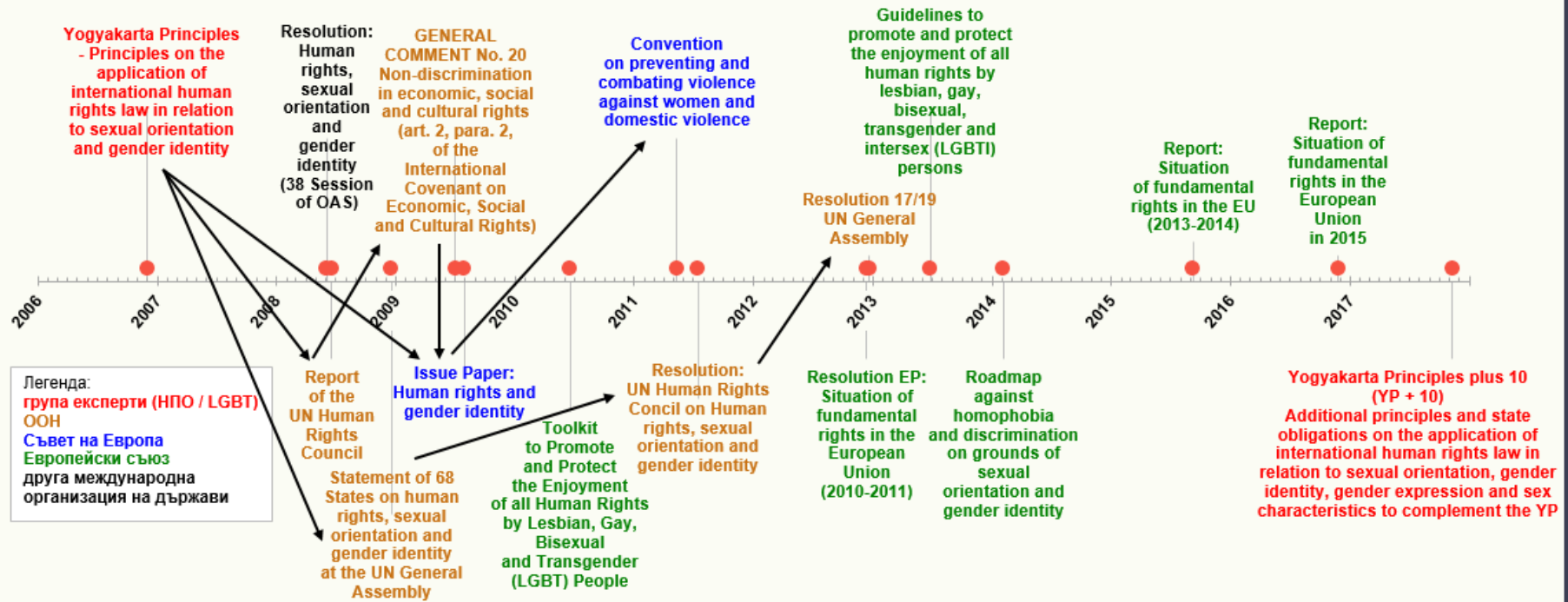
⁴ <https://rm.coe.int/168046031c>

⁵ Малко правни аспекти на Gender identity и Third gender (Трети пол), Любомир Авджийски <https://avdjiiiski.wordpress.com/2018/01/27/какво-казва-съдебната-практика-относ/>

⁶ Как докато гонехме конвенцията влакът май е потеглил, Радостин Марчев, <https://rado76.wordpress.com/2018/02/01/istanbul-3/>

Анализ

Историческо-правно развитие на понятието "полова идентичност" (gender identity)

ЧАСТ 1. ИСТОРИЧЕСКО-ПРАВНО РАЗВИТИЕ НА ПОНЯТИЕТО GENDER IDENTITY (ПОЛОВА ИДЕНТИЧНОСТ)

Gender identity – с първа правна дефиниция през 2006г.

Gender identity се споменава от години в основни документи на ключови международни организации, като например резолюцията на Европейския парламент от 18.01.2006г. относно хомофобията в Европа⁷ или обръщението на комисаря по човешки права към ООН към участниците на Международната конференция по човешките права на LGBT-хората в Монреал на 26.07.2006г.⁸

Според направените проучвания, gender identity получава за пръв път правна дефиниция през ноември 2006 година, в резултат на работата на международна група експерти. Групата е свикана от неправителствената организация за защита на човешките права International Service for Human Rights⁹ и активно подкрепяна от LGBT-организации като канадската ARC International Inc.¹⁰ Групата се председателства от реномирания експерт по човешки права Michael O'Flaherty, който от 2015г. до днес е директор на Агенцията на ЕС за основните права (FRA)¹¹. В групата експерти участва и български представител – Димитрина Петрова, в качеството ѝ на изпълнителен директор на Equal Rights Trust. Димитрина Петрова е депутат в VII ВНС (СДС, Екогласност), един от авторите на българската Конституция, практикуващ адвокат по международни дела за защита правата на човека, университетски гост-преподавател, съветник на български президент и на многобройни международни организации.¹²

Групата експерти изготвя документ, озаглавен „Принципите от Йогиакарта. Принципи за прилагането на международното право по правата на човека във връзка със сексуалната ориентация и половата идентичност.“ (нататък ще бъдат обозначавани съкратено **ПЙ-2006**)¹³. Принципите са публикувани в началото на 2007 година.

Този, както ще видим по-нататък, основополагащ документ е публично представен на 26 март 2007 година в Женева, на неформална презентация, по време на четвъртата официална сесия на Съвета по човешки права към ООН¹⁴.

Още в увода на ПЙ-2006 се дават дефиниции на двете ключови понятия – сексуална ориентация и полова идентичност.

---

⁷ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0018+0+DOC+XML+V0//EN>

⁸ Presentation of the Office of the United Nations High Commissioner for human rights Ms. Louise Arbour to the International conference on LGBT (lesbian, gays, bisexual and transgender) human rights, Montreal, <http://newsarchive.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=6108&LangID=E>

⁹ <http://www.ishr.ch/what-we-do>

¹⁰ <http://arc-international.net/about/background/>

¹¹ <http://fra.europa.eu/en/about-fra/structure/director>

¹² <http://www.equalrightstrust.org/about-us/founding-director>

¹³ Yogyakarta Principles - Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity, <http://www.refworld.org/docid/48244e602.html>

¹⁴ Bulletin of informal meetings held in parallel to the 4th session of the Human Rights Council <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session4/ODD/bim26032007.doc>

Английски	Български ¹⁵
Sexual orientation is understood to refer to each person's capacity for profound emotional, affectional and sexual attraction to, and intimate and sexual relations with, individuals of a different gender or the same gender or more than one gender.	Сексуалната ориентация способността на всеки човек на дълбоко емоционално, психологическо и сексуално привличане към, и интимни отношения с лица от различен пол (gender) или от същия пол (gender), или от повече от един пол (gender)
Gender identity is understood to refer to each person's deeply felt internal and individual experience of gender, which may or may not correspond with the sex assigned at birth, including the personal sense of the body (which may involve, if freely chosen, modification of bodily appearance or function by medical, surgical or other means) and other expressions of gender, including dress, speech and mannerisms.	Полова идентичност означава дълбоко почувстваното вътрешно и индивидуално усещане на всяко лице за пол (gender), което може да съответства или да не съответства на биологичния му пол (sex), определен при раждането му, включително личното чувство за тялото (което може да включва, на основата на свободен избор, изменение на външния вид или функциите на тялото посредством медицински, хирургически или други средства), както и други форми на изразяване на пола (gender), включително облекло, реч и маниери“

Тези дефиниции ще бъдат обсъдени във втората част от настоящия анализ.

Авторите на ПЙ-2006 завършват увода (стр. 7) с думите: „Принципите от Йогиакарта установяват **обвързващи международни правни стандарти**, с които **всички Държави трябва да се съобразяват**. Те обещава **различно бъдеще**, в което всички хора, родени свободни и равни по достойнство и права могат да реализират **това ценно унаследено право**.“

2007г. - Европейският съюз поема щафетата

С директива от 15.02.2007 на ЕС се създава Агенция на Европейския съюз за основните права (FRA). Една от първите задачи на Агенцията, възложена ѝ през юни 2007г. от Европейският парламент, е да изготви доклад на тема „Хомофобия и дискриминация въз основа на сексуалната ориентация в страните от ЕС“. Готовият доклад е публикуван през 2009г.¹⁶ Той се позовава на ПЙ-2006, като цитира дефинициите на sexual orientation и gender identity и отбелязва, че „Въпреки, че тези принципи нямат правен статус, **те са показател за консенсус сред правната общност**“ (бележка под линия 55 на стр. 36).

На 05.11.2007 ПЙ-2006 са представени на обществено събитие, съпътстващо сесията на Общото събрание на ООН в Ню Йорк. Събитието е спонсорирано от Аржентина, Бразилия и Уругвай, а дискусиата е организирана от няколко НПО в областта на човешките и LGBT-права.¹⁷

¹⁵ Превод на български от Наръчник по европейско право в областта на дискриминацията, 2010г. - https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1510-FRA_CASE_LAW_HANDBOOK_BG.pdf

¹⁶ Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/192-FRA_hdgso_report_Part%201_en.pdf

¹⁷ UN: Support Global Gay Rights Charter, <https://www.hrw.org/news/2007/11/04/un-support-global-gay-rights-charter>

2008г. – първи случаи на употреба на gender identity на най-високата официална международна сцена

На 03.06.2008 Организацията на Американските държави приема резолюция „Човешки права, сексуална ориентация и полова идентичност“¹⁸.

Съветът по човешки права към ООН дискутира ПЙ-2006 в свой отчет от 18.06.2008.¹⁹

На 02.07.2008 Съветът на Министрите на Съвета на Европа взема решение за изготвяне на препоръка за мерки за борба с дискриминацията, основана на сексуална ориентация или полова идентичност.²⁰

На 18.12.2008г. на Общото събрание на ООН 68 страни (сред тях всички 27 страни-членки на ЕС, включително и България) изказват от свое име официално „Становище за човешките права, сексуалната ориентация и половата идентичност“.²¹ Ключовото послание в това становище е, че **принципът на недискриминация трябва да се прилага без оглед на сексуалната ориентация и половата идентичност.**

2009г. – необвързващо допълване на антидискриминационните критерии и връзка на gender identity с Истанбулската конвенция

Половин година по-късно, на 02.07.2009г., Комитетът по икономически, културни и социални права (CESCR) към Икономическия и социален съвет на ООН публикува документа „Общ коментар 20“²². По същество той представлява разширено тълкуване на чл. 2, ал. 2 от Международния пакт за икономически, социални и културни права (влязъл в сила през 1976), където са изброени антидискриминационните признаци. „Общ коментар 20“ е правен документ с незадължителен характер, но е изготвен от организацията, която има за основна задача да наблюдава изпълнението на Международния пакт. **В „Общ коментар 20“ за пръв път списъкът на недискриминационните признаци бива допълнен, макар и необвързващо, с признака „gender identity“.** Признакът е обяснен лаконично (точка 32 на стр. 10) с едно изречение:

“В допълнение, gender identity се признава сред забранените причини за дискриминация. Така например, лица, които са трансджендър, транссексуални или интерсекс често биват обект на сериозни нарушения на правата на човека, като тормоз в училище или на работното място.”

Изречението завършва с препратка към пълните дефиниции в оригиналния текст на ПЙ-2006. По този начин „Общ коментар 20“ бива идентифициран в този анализ като първия официален документ, който **открито и пълно се позовава на ПЙ-2006.**

Няколко седмици по-късно, на 29.07.2009г., Комисарят по човешки права към Съвета на Европа - втора ключова международна организация – публикува документа „Човешки права и полова идентичност“²³. Още в увода бива цитирана дефиницията на gender identity от ПЙ-2006.

¹⁸ Human rights, sexual orientation and gender identity

<http://www.oas.org/consejo/GENERAL%20ASSEMBLY/Documents/ag04269e06.doc>

¹⁹ Report of the Human Rights Council on its 8th session, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/152/83/PDF/G0815283.pdf>

²⁰ Ad hoc terms of reference for the Steering Committee for Human Rights (CDDH) with a view to preparing a recommendation on discrimination based on sexual orientation and gender identity

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805d30df

²¹ Statement on Human Rights, Sexual Orientation and Gender Identity,

<http://www.refworld.org/docid/49997ae312.html>

²² General comment No. 20, <http://www.refworld.org/docid/4a60961f2.html>

²³ Issue Paper Human rights and gender identity <https://rm.coe.int/1680695d3c>

Комисарят се позовава изрично на „Общ коментар 20“ на CESCR (стр. 4) и на включването на „полова идентичност“ като недискриминационен признак. Първата препоръка на Комисаря (стр. 18) към страните-членки на Съвета на Европа е „Да прилагат международните стандарти за човешки права без дискриминация и да забранят изрично дискриминация по полова идентичност в националните антидискриминационни правни норми. Принципите от Йогиакарта [...] би трябвало да бъде използвани за ориентир при приложението на национално ниво в тази област.“ Същевременно Комисарят признава на друго място в текста на документа (стр. 6), че „Въпреки, че не са приети като международен стандарт, принципите вече биват цитирани от организации към ООН и национални съдилища, а много правителства ги използват като ръководен инструмент при формулиране на техните политики в тази материя. Комисарят по човешки права одобри Принципите от Йогиакарта и ги счита за важен инструмент при идентифицирането на задълженията на държавите да съблюдават, защитават и изпълняват човешките права на всички хора, без оглед на тяхната полова идентичност.“

На 06.04.2009 се провежда първото заседание на CAHVIO²⁴ – експертният ад хок комитет към Съвета на Европа, съставен през декември 2008 от представителите на страните-членки и натоварен със задачата да изготви текста на Конвенцията за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (добила популярност като Истанбулската конвенция).²⁵

На 08.09.2009 Международната асоциация на LGBTI-хората (ILGA²⁶) отправя официално искане до CAHVIO, Конвенцията да осигури превенция и борба с насилието срещу лесбийки, бисексуални и трансгендър-жени.²⁷ Цитират се дословно дефинициите на **gender identity** и **sexual orientation** на ПЙ-2006 (стр. 6-7), обаче без да се посочва, че тези дефиниции са формулирани от група експерти. Вместо това за източник се посочва вече цитираният документ „Човешки права и полова идентичност“, а за автор – Комисаря по човешки права към Съвета на Европа.

2010г. - първи практически стъпки на приложение на принципите от Йогиакарта на ниво ЕС

На 31.03.2010 Комитетът на Министрите на Съвета на Европа препоръчват на страните членки мерки за борба с дискриминацията, основана на сексуална ориентация или полова идентичност.²⁸ В увода на Обяснителния меморандум²⁹ се подчертава, че „Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ) вече е признал, че чл. 14 (на Европейската Конвенция за правата на човека – бел. пр.) покрива сексуалната ориентация и че обяснителният доклад към Протокол 12 сочи, че този инструмент би предоставил защита срещу дискриминация, основана на сексуална ориентация.“ По отношение на gender identity, текстът продължава с две условни наклонения: „Въпреки, че това не е изрично изказано по отношение на половата идентичност, би могло

²⁴ <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/cahvio>

²⁵ CAHVIO, Report of the 1st meeting, <https://rm.coe.int/16805938a2>

²⁶ International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, <http://ilga.org/>

²⁷ The need to ensure that the Convention on violence against women addresses effectively the obligation of member states to prevent and combat violence against lesbian, bisexual and transgender women <https://rm.coe.int/1680594272>

²⁸ Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cf40a +

²⁹ Explanatory Memorandum to Recommendation CM/Rec(2010)5, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1570957&Site=CM&direct=true>

логично да се счита, че би било покрито както от чл. 14, така и от Протокол 12.“ Никъде в двата документа не се дава дефиниция на gender identity.

На 17.06.2010г. работна група „Права на човека“ към Съвета на ЕС информира Комитета по политика и сигурност на ЕС относно изработен и приет от нея „Инструментарий за насърчаване и защита на упражняването на всички човешки права от лесбийките, гейовете, бисексуалните и транссексуалните хора (ЛГБТ)“. Документът стъпва на дефинициите, използвани във вече цитирания документ „Човешки права и полова идентичност“ (2009) на Комисаря по човешки права към Съвета на Европа, със следното уточнение (стр. 22):

„Макар че **определението за gender identity** в документа **не е правно обвързващо**, то дава ценен принос за защитата на човешките права на лицата, които са трансджендър“.³⁰

Същевременно Агенцията на ЕС за основните права (FRA) издава през 2010 година „Наръчник по европейско право в областта на дискриминацията“. В него **буквално е възприета дефиницията на gender identity от ПЙ-2006**. В бележка под линия 171 на стр. 106 четем

„Това общоприето определение е заимствано от „Принципите на Йогиакарта [...]. Принципите са приети от **независима** комисия експерти по международно право в областта на правата на човека“.³¹

В отчета от петото заседание на CAHVIO от 29.06.-07.07.2010 е протоколирано (стр. 4), че „Някои делегации изразиха резерви относно специфични абзаци или терминология, които ще бъдат отразени в бележки под линия, включени в редактираната чернова на конвенцията. **Руската Федерация изрази резерви относно включването в чл. 3 (4) на препратка към „gender identity“ и „sexual orientation“ като причина за дискриминация.**“³² Това е най-ранният отчет от заседание на CAHVIO, в който се споменава gender identity.

Между 1 и 12 ноември 2010 се провежда 9-тата сесия на Работната група към Съвета по човешки права към ООН. Тази работна група е отговорна за универсалните периодични прегледи на държавите-членки по отношение на напредъка в прилагането на човешките права в тях. Групата публикува становище на Международната асоциация на LBGTI-хората (ILGA), с автор Аксиния Генчева. До началото на 2009г. Аксиния Генчева е изпълнителен директор на Българска гей организация „Джемини“, а по време на доклада е отговарящ по политика и комуникации на фондация „Ресурсен център Билитис“³³. ILGA от своя страна е организация с консултативен статут към Икономическия и социален съвет на ООН (ECOSOC).

В това становище четем (стр. 1): „Белегът „сексуална ориентация“ е включен в 7 национални закона като забранен антидискриминационен белег. Транссексуални или транджендър-хора обаче не са защитени от дискриминация, основана на социален пол (gender), полова идентичност (gender identity) или полово изражение (gender expression), понеже българското законодателство не прави разлика между „биологичен пол“ (sex) и „социален пол“ (gender). Докато Законът за защита от дискриминация експлицитно включва и дефинира хетеросексуалната, бисексуалната и хомосексуалната ориентации като права норма за

³⁰Toolkit to Promote and Protect the Enjoyment of all Human Rights by Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender (LGBT) People <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11179-2010-INIT/en/pdf>

³¹ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1510-FRA_CASE_LAW_HANDBOOK_BG.pdf

³²CAHVIO, Report of the 5th meeting, <https://rm.coe.int/1680593ce1>

³³ <http://www.bilitis.org/>

„сексуална ориентация“, транссексуалността все още се счита за медицинско състояние, причинена от дисфункция на либидото и се третира като болест от медицинските власти.“³⁴

Позициите на ILGA във връзка с gender identity и ситуацията в България намират място в обобщения доклад (summary) за България, изготвен от секретариата на Върховния комисар по човешките права.³⁵

2011г. – подготовка за признание на най-високо международно ниво на gender identity

На 11.05.2011 Истанбулската конвенция е отворена за подписване. Понятието gender identity е споменато само на едно място в текста – в чл. 4, ал. 3, където се изброяват всички признаци, по които Конвенцията трябва да се изпълнява без дискриминация.³⁶

Кратко обяснение (но не и дефиниция!) за смисъла на gender identity е дадено в точка 53 от т.нар. Обяснителен доклад към Истанбулската конвенция³⁷. В нея е обърнато внимание поотделно на всеки един от антидискриминационните признаци, изброени в чл. 4, ал. 3 на Истанбулската конвенция. За gender identity четем:

Английски	Български
Certain groups of individuals may also experience discrimination on the basis of their gender identity, which in simple terms means that the gender they identify with is not in conformity with the sex assigned to them at birth. This includes categories of individuals such as transgender or transsexual persons, crossdressers, transvestites and other groups of persons that do not correspond to what society has established as belonging to “male” or “female” categories.	Някои групи от хора също могат да бъдат дискриминирани въз основа на тяхната полова идентичност, което с прости думи означава, че социалният пол (gender), с който се идентифицират, не е в съответствие с биологичния пол, приписан им при раждането. Това включва категории лица като трансджендър или транссексуални лица, крос-дресъри, травестити и други групи лица, които не съответстват на това, което обществото е определило като принадлежащо към "мъжка" или "женска" категории. (превод на автора)

На 14.07.2011 Съветът по права на човека към ООН приема Резолюция „Човешки права, сексуална ориентация и полова идентичност“³⁸. Резолюцията е приета с крехко мнозинство от 23 „за“, 19 „против“ и 3 „въздържали се“ гласа. Документът не дава пояснение за значението на gender identity. По същество това е **първата резолюция на организация на ООН, която споменава понятието gender identity.**

³⁴ BULGARIA: The Status of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights Submission to the United Nations Human Rights Council for its Universal Periodic Review of Bulgaria (9th Session) http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session9/BG/LGBT_LesbianGayBisexualTransexualAssociation.pdf

³⁵ Summary prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (c) of the annex to Human rights Council resolution 5/1. Bulgaria. http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session9/BG/A.HRC.WG.6.9.BGR.3-Bulgaria_eng.pdf

³⁶ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence <https://rm.coe.int/168046031c>

³⁷ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, <https://rm.coe.int/16800d383a>

³⁸ 17/19 Human rights, sexual orientation and gender identity <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/148/76/PDF/G1114876.pdf>

Вследствие на тази резолюция, на 17.11.2011 Комисарят по човешки права на ООН публикува отчет „Дискриминационни закони и практики и актове на насилие срещу лица, основано на тяхната сексуална ориентация и полова идентичност.“³⁹. В него в бележка под линия 7 (стр. 5) по отношение на ПЙ-2006 се уточнява „Принципите, които не са обвързващи, са формулирани от експерти по човешки права. **Редица органи на ООН са използвали тези дефиниции**, за да опишат сексуалната ориентация и половата идентичност, като например Върховният комисариат на ООН за бежанците (UNHCR) и Съвместната програма на ООН относно СПИН (UNAIDS).“

2012г. – признание на най-високо ниво на понятието gender identity

2012 година може да се характеризира като годината на международно признание на понятието gender identity.

На 12.12.2012 Европейският парламент приема Резолюция относно ситуацията с основните човешки права в ЕС (2010-2011).⁴⁰ В нея е отделена цяла секция „Сексуална ориентация и полова идентичност“, с точки 90-103. Резолюцията е приета с 308 „за“, 229 „против“ и 48 „въздържали се“.⁴¹

Една седмица по-късно, на 20.12.2012, Общото събрание на ООН (най-важният от ръководните органи на организацията) гласува резолюция 17/19, където в чл. 6 (b) се отправя призив към държавите:

„Да осигурят ефективна защита на **правата на живот на всички лица** под тяхната юрисдикция, да разследват незабавно и грижливо **всички убийства**, включително тези, насочени към специални групи лица, като [...] убийство на лица [...] **поради тяхната сексуална ориентация или полова идентичност** [...].“⁴²

В този документ няма обяснения или препратки на значението на „полова идентичност“.

Анализ на документите след 2013 година не е правен. Ще цитирам само стр. 8 от Националния отчет на България на Втория универсален преглед на състоянието на човешките права по време на 22-та сесия на Комитета по човешки права към ООН (7 май 2015г.):

„Властите продължават своите последователни политики, насочени към предотвратяване и премахване на всякаква форма на дискриминация, включително и срещу LGBT-хората. **На всички български граждани е дадена възможността свободно да декларират своята сексуална ориентация и полова идентичност.**“⁴³

Нека се върнем в актуалния български контекст. България подписва Истанбулската конвенция на 21.04.2016г. В процеса на подготовка за ратификация правосъдният министър Цецка Цачева отговаря на 01.11.2017г. официално на депутатски въпрос, че сред готвените законодателни

³⁹ Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/170/75/PDF/G1117075.pdf>

⁴⁰ European Parliament resolution of 12 December 2012 on the situation of fundamental rights in the European Union (2010 - 2011) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0500&language=EN>

⁴¹ <http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/sda.do?id=22238&l=en>

⁴² Resolution adopted by the General Assembly on 20 December 2012 http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/67/168

⁴³ National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21* Bulgaria <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/024/42/PDF/G1502442.pdf?OpenElement>

промени е въведено в Закона за защита от дискриминация на антидискриминационен признак „полова идентичност“⁴⁴.

Ключови международни документи, съдържащи антидискриминационни признаци

Следващата инфограма дава представа за ключовите международни правни документи, които съдържат антидискриминационни признаци. В зелено са тези, ратифицирани от България.

---

⁴⁴ Относно Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба срещу насилието срещу жените и домашното насилие, известна още като Истанбулската конвенция http://parliament.bg/bg/topical_nature/28533

Легенда:	 присъства	 индиректно признат в България	 / ще бъде индиректно признат / ще бъде изрично въведен при Ратификация на ИК				
-----------------	---	---	---	--	--	--	--

Дискриминационен признак (на английски)	ОРГАНИЗАЦИЯ (СТРАНА)						Дискриминационен признак (на български)
	ООН- 1976 ^{45, 46} 	UN HRC- 2009 ⁴⁷ 	СЕ - ECHR ⁴⁸ 	ЕС - CFREU ⁴⁹ 	Съвет на Европа ⁵⁰ 	България ⁵¹ 	
Race	✓	✓	✓	✓	✓	✓	раса
Colour	✓	✓	✓	✓	✓	✓	цвят на кожата
Sex	✓	✓	✓	✓	✓	✓	(биологичен) пол
Language	✓	✓	✓	✓	✓	✓	език
Religion	✓	✓	✓	✓	✓	✓	религия или вяра
Political or other opinion	✓	✓	✓	✓	✓	✓	убеждения, политическа принадлежност
National or social origin	✓	✓	✓	✓	✓	✓	народност, произход
Property	✓	✓	✓	✓	✓	✓	имуществено състояние
Birth	✓	✓	✓	✓	✓	✓	рождение
Association with a national minority	✓		✓	✓	✓	✓	етническа принадлежност
Gender					✓	↓	социален пол
Sexual orientation		✓		✓	✓	✓	сексуална ориентация
Gender identity		✓			✓	↓	полова идентичност
Age		✓		✓	✓	✓	възраст
State of health		✓			✓	↓	здравословно състояние
Disability		✓		✓	✓	✓	увреждане
Marital status		✓			✓	✓	семеино положение
Family status		✓				✓	семеино положение
Migrant or refugee status		✓ ⁵²			✓	↓	статут на мигрант или бежанец
or other status	✓	✓	✓		✓	✓	друг статут
Nationality		✓				✓	гражданство
Economic and social situation		✓				✓	лично или обществено положение
-				✓		✓	човешки геном
-						✓	образование

⁴⁵ Международен пакт за икономически, социални и културни права (03.01.1976), чл. 2, 2, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>

⁴⁶ Международен пакт за граждански и политически права (23.03.1976), чл. 26, <https://treaties.un.org/doc/publication/unt/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>

⁴⁷ Общ коментар 20, Non-discrimination in economic, social and cultural rights (02.07.2009) (art. 2, para. 2, of the ICESCR), 32. Sexual orientation and gender identity <http://www.refworld.org/docid/4a60961f2.html>

⁴⁸ Европейската конвенция за правата на човека (04.11.2000), чл. 14, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

⁴⁹ Европейска харта на правата на човека (18.12.2000), чл. 21, http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

⁵⁰ Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба срещу насилието срещу жените и домашното насилие (01.08.2014), <https://rm.coe.int/168046246f>

⁵¹ Закон за защита от дискриминация (01.01.2004, Чл. 4 допълнен и в сила от 01.05.2005), чл. 4 (1), <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135472223>

⁵² place of residence

ЧАСТ 2. GENDER IDENTITY КАТО ПОЛИТИЧЕСКА ПРОГРАМА

Във втората част на настоящия анализ ще бъде направен селективен преглед на Принципите от Йогиакарта (ПЙ-2006), разширени и допълнени с Принципите от Йогиакарта плюс 10 (ПЙ-2017)⁵³. Общо става въпрос за 38 принципа – 29 формулирани през 2006г. и 9 формулирани през 2017г. Разработката през 2017г. отново е дело на група експерти по права на човека, отново свикани от организациите International Service for Human Rights и ARC International.

ПЙ-2017 въвежда в своя увод (стр. 6) още две понятия **като антидискриминационни признаци**, които важат с обратна сила за всички принципи от Йогиакарта, формулирани през 2006г.:

- **Полово изражение (gender expression)**: представянето от всяко лице на неговия пол (gender) чрез физическия му външен вид – включително облекло, прическа, аксесоари, козметика – и маниери, реч, поведенчески белези, имена и лични обръщения, като допълнително се отбелязва, че половото изражение може да съответства или да не съответства на половата идентичност на лицето.
- **Полови характеристики (sex characteristics)**: физическите белези на всяко лице, свързани с биологичния пол (sex), включващи гениталии или друга сексуална и репродуктивна анатомия, хромозоми, хормони и вторични физически белези, появяващи се с пубертета.

[Коментарите на автора на анализа ще бъдат отбелязани оттук нататък в подчертан шрифт.](#)

[Още от дефинициите на термините „сексуална ориентация“ и „полова идентичност“ в увода на ПЙ-2006 става ясно, че за авторите социалният пол \(gender\) не само допълва биологичния пол \(като разбиране за социална роля\), не само го подчинява \(субординира\) и има приоритет пред него, а даже и го замества \(субституира\). В официалния превод на български език на брошурата на Европейската агенция за основни права от 2010г. терминът „gender“ бива преведен като „пол“.](#)

Английски	Български ⁵⁴
Sexual orientation is understood to refer to each person’s capacity for profound emotional, affectional and sexual attraction to, and intimate and sexual relations with, individuals of a different gender or the same gender or more than one gender.	Сексуалната ориентация способността на всеки човек на дълбоко емоционално, психологическо и сексуално привличане към, и интимни отношения с лица от различен пол (gender) или от същия пол (gender), или от повече от един пол (gender)

⁵³ The Yogyakarta Principles plus 10. Additional Principals and State Obligations on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles. http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf

⁵⁴ Превод на български от Наръчник по европейско право в областта на дискриминацията, 2010г.- https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1510-FRA_CASE_LAW_HANDBOOK_BG.pdf

Английски	Български ⁵⁴
<p>Gender identity is understood to refer to each person’s deeply felt internal and individual experience of gender, which may or may not correspond with the sex assigned at birth, including the personal sense of the body (which may involve, if freely chosen, modification of bodily appearance or function by medical, surgical or other means) and other expressions of gender, including dress, speech and mannerisms.</p>	<p>Полова идентичност означава дълбоко почувстваното вътрешно и индивидуално усещане на всяко лице за пол (gender), което може да съответства или да не съответства на биологичния му пол (sex), определен при раждането му, включително личното чувство за тялото (което може да включва, на основата на свободен избор, изменение на външния вид или функциите на тялото посредством медицински, хирургически или други средства), както и други форми на изразяване на пола (gender), включително облекло, реч и маниери“</p>

Принцип 1 от Йогиакарта: Право на всеобщо ползване от всички човешки права

Принцип 1 от Йогиакарта гласи, че „Всички човешки същества се раждат свободни и равни по достойнство и права.“ [С това изречение започва чл. 1 от Всеобщата декларация за правата на човека \(1948\)](#). Принципът продължава „Човешките същества от всички сексуални ориентации и полови идентичности имат право на пълно ползване от всички човешки права.“ [Тук може да се напомни, че чл. 16 от Всеобщата декларация за правата на човека дефинира право на брак за мъжете и жените, навършили пълнолетие.](#)⁵⁵

Принцип 2 от Йогиакарта: Право на равенство и недискриминация

Принцип 2 от Йогиакарта постулира, че „Всеки има право да се ползва от всички човешки права без дискриминация въз основа на сексуална ориентация или **полова идентичност (СОПИ)**“. [За пръв път половата идентичност се издига в ранг на антидискриминационен белег, който трябва да бъде отразен в законите на държавите.](#)

На държавите се вменява помежду другото за задължение

- „Да вземат всички необходими мерки, включително образователни програми и курсове, с цел **елиминирание на предразсъдъците или дискриминационното отношение или поведения**, които са свързани с идеята за по-ниско положение или превъзходство на една сексуална ориентация или **полова идентичност** или полово изражение (gender expression).“

Допълнително през 2017г. на държавите се вменява помежду другото за задължение

- Да гарантират, че **всички лица могат да участват в спортни прояви в съответствие с пола, с който те се идентифицират**, и биват подлагани само на разумни, пропорционални и непроизволни изисквания
- Да гарантират, че всички лица могат да участват в спортни прояви без дискриминация, основана на сексуална ориентация, полова идентичност, полово изражение или полови характеристики (**СОПИПИПХ**).

Принцип 3 от Йогиакарта: Право на признаване на правосубектност

Принцип 3 от Йогиакарта постулира в началото, че „Всеки човек, където и да се намира, има право на признаване на неговата правосубектност.“ [Това изречение отговаря на чл. 6 от Всеобщата декларация за правата на човека](#). Третият принцип от Йогиакарта продължава така:

⁵⁵ Universal Declaration of Human Rights, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

„Лица от различни сексуални ориентации и полови идентичности трябва да имат право да бъдат признати за правни субекти във всички аспекти на живота. **Самоопределената сексуална ориентация и полова идентичност на всяко лице е интегрална част от неговата личност и е един от най-базовите аспекти на самоопределението, достойнството и свободата.** Никой не трябва да бъде насилван да се подлага на медицински процедури, включително операции по смяна на пола, стерилизация или хормонална терапия, като **изискване за законово признаване на собствената полова идентичност.** Никакъв статус, като например **брак или родителство,** не може да бъде позоваван като **пречка за правното признаване на полова идентичност** на едно лице“.

На държавите се вменява помежду другото за задължение

- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за **пълно респектиране и законово признание на самоопределената от всяко лице полова идентичност.**
- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за осигуряване на процедури, при които **всички документи за самоличност,** издадени от държавата, които указват социалния пол (gender) / биологичния пол (sex) – включително свидетелства за раждане, паспорти, записи в изборните списъци или други документи – **отразяват дълбоката самоопределена полова идентичност на лицето.**

[От казаното дотук може да си представим, че третият принцип от Йогиакарта изисква в казуса на един женен баща на три деца, който декларира, че се самоопределя за жена, да бъде безусловно признат за жена, което да бъде отразено във всичките му документи за самоличност. Третият принцип от Йогиакарта, в съчетание с определението за полова идентичност, въвежда принципа на самоопределението като висш принцип, имащ приоритет над всякаква обективна, измерима и базирана на факти реалност. Достатъчно е едно лице да се самоопредели за нещо, за да бъде признато, че Е това нещо, и да се възползва от всички правни последици от това признаване.](#)

Принцип 6 от Йогиакарта: Право на личен живот

Принцип 6 от Йогиакарта постулира между другото, че „**Правото на личен живот принципно включва избора да се разкрие или не информация, свързана със сексуалната ориентация или полова идентичност ...**“

[С други думи, това означава, че всеки ще има правото при никакви обстоятелства да не декларира биологичния си пол.](#)

Допълнително през 2017г. на държавите се вменяват задължения

- Да гарантират, че изискванията към лицата да дадат информация за своя биологичен пол (sex) и социален пол (gender) са съответстващи, разумни и необходими според закони изисквания за легитимна цел в случаите, в които това е предвидено, и че тези изисквания съблюдават всички права на лицата за самоопределяне на техния пол (gender).
- Гарантират, че смените на собственото име или на определителя за пола (gender marker) - при условие, че последният съществува - не могат да бъдат разкрити без предварителното, свободно и информирано съгласие на засегнатото лице, освен ако не са наредени в съдебно решение.

[Допълненията от 2017г. все пак предвиждат деклариране на биологичен и социален пол при строго определени закони условия.](#)

Принцип 12 от Йогиакарта: Право на работа

Принцип 12 от Йогиакарта постулира, че „Всеки има право на благоприлична и продуктивна работа, на справедливи и благоприятни работни условия и на защита от безработица, без дискриминация, основана на СОПИ.“

На държавите се вменява помежду другото за задължение

- „Да елиминират всякаква дискриминация, основана на СОПИ, с цел осигуряване на равни възможности за наемане на работа и кариерно израстване във всички области на публичните услуги, включително всички нива на правителствения сектор и заемането на публични длъжности, включително службата в полицията и в армията, и да предостави всички подходящи програми за обучение и повишаване на общественото съзнание за предотвратяване на дискриминационно отношение“.

[Тук можем да си представим казуси за наемане на трансджендър мъж \(биологична жена, която се самоопределя като мъж\) или на трансджендър жена \(биологичен мъж, който се самоопределя като жена\) като учител\(ка\) в детска градина или основно училище, училищен психолог \(психоложка\), говорител\(ка\) в телевизията, детски лекар и така нататък и последиците от прилагането на антидискриминационен признак „полова идентичност“.](#)

Принцип 13 от Йогиакарта: Право на социално осигуряване и на други мерки за социална защита

Принцип 13 от Йогиакарта постулира, че „Всеки има право на социално осигуряване и на други мерки за социална защита, без дискриминация, основана на СОПИ“.

На държавите се вменява помежду другото за задължение

- „Да предприемат всички закони, административни и други мерки за осигуряване на равен достъп, без дискриминация, основана на СОПИ, до социално осигуряване, [...], **здравно осигуряване, грижи или услуги (включително за промени на тялото, свързани с половата идентичност) ...**“
- „Да гарантира, че **децата няма да бъдат обект на никаква форма на дискриминационно отношение** в рамките на социално-осигурителната система или в предоставянето на социални услуги или услуги **въз основа на тяхната сексуална ориентация или полова идентичност**, или тези на член от тяхното семейство.“

[Според Принцип 13, разходите за операциите по смяна на пола, хормонални терапии и прочие трябва да се поемат от здравно-осигурителните системи, т.е. от цялото общество или всички здравноосигурени лица.](#)

Принцип 16 от Йогиакарта: Право на образование

Принцип 16 от Йогиакарта постулира, че „Всеки има право на образование, без дискриминация въз основа на и вземайки предвид собствената сексуална ориентация и полова идентичност.“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- „Да предприемат всички закони, административни и други мерки за осигуряване на равен достъп до образование и **равно третиране на студенти, персонал и учители** в рамките на образователната система, **без дискриминация, основана на СОПИ.**
- Да гарантират, че образованието е насочено към **развитието на личността**, талантите, умствените и физическите способности на всеки студент **до техния най-пълен**

потенциал, и отговаря на нуждите на студентите **от всички сексуални ориентации и полови идентичности**.

- Да гарантират, че образованието е насочено към развитието на **респект към човешките права** и респект към родителите и членовете на семейството на всяко дете, към културната идентичност, език и ценности, в дух на разбирателство, мир, толерантност и равенство, **като се отчитат и респектират различните сексуални ориентации и полови идентичности**
- Да гарантират, че законите и политиките предоставят адекватна защита на студенти, персонал и учители, които са с различни сексуални ориентации и полови идентичности, срещу всички форми на социално изключване и насилие в училищната среда, включително тормоз и мобинг.
- Да гарантират, че студентите, подложени на такова изключване или насилие не биват маргинализирани с оглед тяхната защита, и че техните най-добри интереси са идентифицирани и респектирани по партиципативен начин.
- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за **осигуряване на дисциплина в образователните институции**, която е администрирана по начин, съответстващ на човешкото достойнство, **без дискриминация** и наказания, **основани на СОПИ на студентите, или на изразяването на последните**.

Допълнително през 2017г. на държавите се вменява помежду другото за задължение

- Да гарантират включване в разбираем, **утвърждаващ** и точен **обучителен материал** на сексуалното, биологичното, физичното и физиологичното разнообразие, **и човешките права на хората с разнообразни сексуални ориентации, полови идентичности, полови изражения и сексуални характеристики, в учебните програми, като се взема предвид развиващите се способности на детето**
- Да гарантират включване в разбираем, **утвърждаващ** и точен **обучителен материал** на сексуалното, биологичното, физичното и физиологичното разнообразие, и човешките права на хората с разнообразни сексуални ориентации, полови идентичности, полови изражения и сексуални характеристики, **в курсовете за обучение и в програмите за учене през целия живот на учителите**

Принцип 17 от Йогиакарта: Право на най-високо постижимите здравословни стандарти

Принцип 17 постулира, че „Всеки има правото на най-високо постижимите стандарти за физическо или умствено здраве, без дискриминация, основана на СОПИ. Сексуалното и репродуктивното здраве е фундаментален аспект на това право.“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- „Да гарантират, че **всички сексуални репродуктивни здравни, образователни и превенционни и лечебни програми, грижи и услуги респектират разнообразието** от сексуални ориентации и **полови идентичности** и са равно достъпни за всички без дискриминация.“

Принцип 18 от Йогиакарта: Защита от медицински злоупотреби

Принцип 18 постулира, че „Нито един човек не може да бъде насилван да се подложи на каквато и да е форма на медицинско или психологическо лечение, процедура, изследване или да бъде затварян в медицинско заведение, въз основа на СОПИ. **Без оглед на каквото и да е класификация, която твърди противното, сексуалната ориентация и половата идентичност на**

едно лице не са, по същество, медицинско състояние и не следва да бъдат третирани, лекувани или потискани.“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- „Да предприемат всички закони, административни и други мерки за осигуряване на пълна защита срещу вредни медицински практики, основани на сексуална ориентация или полова идентичност, включително на база стереотипи, без значение, дали произтичат от културата **или от друго място**, по отношение на поведение, физически вид или възприети норми за социалните полове (gender norms)
- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за гарантиране, че **тялото на нито едно дете няма да бъде необратимо променено от медицински процедури, с които се опитва да се наложи полова идентичност, без пълното, свободно и информирано съгласие на детето, в съответствие с възрастта и зрелостта на детето и водени от принципа, че във всички действия, отнасящи се до децата, на първо място ще се вземат под внимание най-добрите интереси на детето**
- Да гарантират, че **нито едно медицинско или психологическо лечение или консултация (съветване) експлицитно или имплицитно не третират сексуалната ориентация и половата идентичност като медицинско състояние, което може да бъде третирано, лекувано или потискано.**

По време на формулиране на принцип 18 и до ден днешен в медицината състоянията, свързани с полова идентичност, различна от свързаната с биологичния пол, се идентифицират като медицинско състояние и имат своя кодификация според международната система ICD.56
Вследствие на принцип 18 се отправя искане, състоянията, свързани с половата идентичност, повече да не се квалифицират като болести, което се очаква да бъде направено в новото издание на системата ICD⁵⁷.

Принцип 18 изключва завинаги възможността от провеждане на каквито и да е научни изследвания и медицински практики, целящи подпомагане на развитието на полова идентичност, отговаряща на биологичния пол на лицето, още от най-ранната му детска възраст.

Допълнително през 2017г. на държавите се вменява помежду другото за задължение

- Да гарантират, че публичната здравна система осигурява **gender-утвърдително здравеопазване**, или, ако тя не осигурява такова, то разходите биват покривани или биват реимбурсирани от частни и публични здравни застрахователни схеми
- Да гарантират включване в разбираем, **утвърждаващ** и точен **обучителен материал** на сексуалното, биологичното, физичното и физиологичното разнообразие, и човешките права на хората с разнообразни сексуални ориентации, полови идентичности, полови изражения и сексуални характеристики, **в обучителните програми и в програмите за учене през целия живот по медицина**

Принцип 19 от Йогиакарта: Право на свобода на мнение и на изразяване

Принцип 19 постулира, че „Всеки има право на свобода на мнение и изразяване, без оглед на СОПИ. Това включва изразяване на идентичността или на личността чрез реч, държание, облекло, характеристики на тялото, избор на име или по всички други начини, както и свободата да търси, получава и споделя информация от всякакъв вид, включително по

⁵⁶ ICD-10 Version:2016 <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#/F64>

⁵⁷ ICD-11 Beta Draft, <https://icd.who.int/dev11/l-m/en> (виж “Gender incongruence”)

отношение на човешките права, сексуалната ориентация и половата идентичност, през всички възможни средства за комуникация и без оглед на държавните граници.“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за осигуряване на пълно използване на свободата на мнение и изразяване, при спазване на правата и свободата на другите, без дискриминация, основана на СОПИ, включително приемане и споделяне на информация и идеи, отнасящи се до сексуалната ориентация и половата идентичност, както и свързани със застъпничество на юридическите им права, публикуването на материали, излъчването на предавания, организирането или участието в конференции и разпространението и достъпа до информация за безопасен секс.
- Да гарантират, че продукцията и медийните организации, които подлежат на регулация от държавата, са плуралистични и недискриминационни по въпросите на СОПИ и че политиките за набиране на персонал и кариерно развитие на тези организации са недискриминационни по отношение на сексуалната ориентация или половата идентичност
- **Да гарантират, че понятията „обществен ред“, „обществен морал“, „обществено здраве“ и „обществена сигурност“ не се използват с цел ограничаване, по дискриминационен начин, на упражняването на свободата на мнение и изразяване, които утвърждават различни сексуални ориентации или полови идентичности.**
- **Да гарантират, че упражняването на свободата на мнение и изразяване не нарушават правата и свободите на лицата с различни сексуални ориентации и полови идентичности**

Принцип 21 от Йогиакарта: Право на свобода на мисълта, съвестта и религията

Принцип 21 постулира, че „Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията, независимо от СОПИ. Тези права не могат да бъдат позовавани от държавата за оправдаване на закони, политики или практики, които отричат равната защита от закона, или дискриминират въз основа на СОПИ.“

На държавите се вменява за задължение:

- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за **гарантиране на правата на лицата, независимо от тяхната сексуална ориентация или полова идентичност, да имат и практикуват религиозни и нерелигиозни вярвания, самостоятелно или в сдружение с други лица, да бъдат свободни от намеса в техните вярвания и да бъдат свободни от принуда или налагане на вярвания**
- **Да гарантират, че изразяването, практиката и популяризирането на различни мнения, убеждения и вярвания по отношение на сексуалната ориентация или половата идентичност не се предприема по начин, несъвместим с човешките права**

[Принцип 21 означава по между другото и осигуряване на равнопоставено участие в държавно и частно организираните религиозни общности на хора с разнообразна сексуална ориентация и полова идентичност, включително и в техните ръководни структури.](#)

Принцип 24 от Йогиакарта: Право на основаване на семейство

Принцип 24 постулира, че „Всеки има право да основе семейство, независимо от сексуалната ориентация или половата идентичност. **Семействата съществуват в различни форми.** Нито

едно семейство не може да бъде подлагано на дискриминация, основана на СОПИ на който и да е негов член.“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за гарантиране на правото на основаване на семейство, включително **чрез достъп до осиновяване или асистирано възпроизводство** (включително осеменяване от донор), **без дискриминация, основана на сексуална ориентация или полова идентичност.**
- Да гарантират, че **законите и политиките признават разнообразието на семейните форми**, включително тези, които не са дефинирани чрез поколение или брак, и да предприемат всички необходими закони, административни и други мерки за гарантиране, че нито едно семейство не може да бъде подложено на дискриминация, основана на СОПИ на който и да е негов член, включително по отношение на социалните услуги, свързани със социалното подпомагане и други публични услуги, наемане на работа и емиграция.
- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за гарантиране, че **във всички мерки или решения, засягащи децата**, независимо дали са предприети или взети от публични или частни социални институции, съдилища, административни власти или законодателни органи, **на първо място ще се обръща внимание на най-добрите интереси на детето и че сексуалната ориентация или половата идентичност на детето или на който и да е член на семейството му или на което и да е друго лица не може да се считат за несъвместими с тези най-добри интереси.**
- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за гарантиране, че **едно дете, което е в състояние да формира лични възгледи, упражнява правото да изразява свободно тези възгледи, и че на тези възгледи се дава дължимата тежест съобразно възрастта и зрелостта на детето.**
- Да предприемат всички закони, административни и други мерки за гарантиране, че в държави, които признават еднополови бракове или еднополовите регистрирани граждански съюзи, **всяко право, привилегия, задължение или полза, която е налична в брак или регистриран граждански съюз на разнополови партньори е равно налична и за партньори в еднополови бракове или еднополови регистрирани граждански съюзи.**

Допълнително през 2017г. на държавите се вменява помежду другото за задължение

- **Да защитават децата от дискриминация, насилие или друга вреда**, вследствие на сексуална ориентация, полова идентичност, полово изражение или сексуални характеристики **на техните родители, настойници или други членове на семейството**
- Да издават **свидетелства за раждане на децата при раждането, които отразяват самоопределената полова идентичност на родителите**
- Да гарантират достъп до методи за запазване на фертилността, като например съхраняване на полови клетки (гамети) и тъкани от всеки човек без дискриминация, основана на СОПИПХ, включително преди хормонална терапия или хирургическа операция

Принцип 25 от Йогиакарта: Право на участие в общественния живот

Принцип 25 постулира, че „Всеки гражданин има право да участва в управлението на обществените дела, включително правото да се кандидатира за избираем обществен пост, да участва във формулирането на политики, влияещи на благосъстоянието, и да има равен достъп

до всички нива на обществените услуги и работни места на обществени длъжности, включително служба в полицията и армията, без дискриминация, основана на СОПИ.

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да вземат всички подходящи мерки за **елиминирание на стереотипите и предразсъдъците по отношение на СОПИ, които предотвратяват или ограничават участието в обществения живот.**

Допълнително през 2017г. на държавите се вменяват помежду другото за задължение

- Да развиват и прилагат **утвърдителни програми за действие** с цел подпомагане на **публичното и политическото участие** на маргинализирани лица въз основа на СОПИПИХ.

Принцип 26 от Йогиакарта: Право на участие в културния живот

Принцип 26 постулира, че „Всеки има право на участие в културния живот, независимо от сексуална ориентация или полова идентичност, и да изразява, чрез участие в културни дейности, разнообразието в сексуалната ориентация и половата идентичност“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да насърчават диалога и взаимното уважение между защитниците на различните културни групи, които съществуват в държавата, включително между групи, които имат различни възгледи по въпроси, касаещи сексуалната ориентация и половата идентичност, последователно при спазване на човешките права, отразени в настоящите Принципи.

Принцип 27 от Йогиакарта: Право на популяризиране на човешките права

Принцип 27 постулира, че „Всеки има правото, самостоятелно или в сдружение с други лица, да популяризира защитата и осъществяването на човешките права на национално и международно ниво, без дискриминация, основана на СОПИ. Това включва както дейностите, насочени към популяризиране и защита на правата на лица с различни сексуални ориентации и полови идентичности, така и правото за развитие и обсъждане на нови норми на човешки права и да се застъпва за тяхното приемане.“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да предприемат всички законови, административни и други мерки за гарантиране на **благоприятна среда за дейностите, насочени към популяризирането, защитата и осъществяването на човешките права, включително правата, свързани със сексуалната ориентация и с половата идентичност.**

Принцип 29 от Йогиакарта: Отговорност

Последният принцип от Йогиакарта (2006) постулира, че „Всеки, чийто човешки права, включително правата, които се адресират от настоящите Принципи, са нарушени, има право да търси отговорност за действията на лицата, които пряко или непряко са отговорни за нарушението, независимо дали са представители на правителството или не, по начин, който съответства на сериозността на нарушението. **Не трябва да има безнаказаност на нарушителите на човешки права, свързани със сексуалната ориентация или половата идентичност.**“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- **„Създаване на независими и ефективни институции и процедури за мониторинг формулирането и изпълнението на законите и политиките с цел гарантиране елиминирането на дискриминацията, основана на СОПИ“**

Принцип 30 от Йогиакарта (2017): Право на защита от държавата

Принцип 30 постулира, че „Всеки, независимо от СОПИПИПХ, има право на защита от държавата от насилие, дискриминация или друга вреда, причинени от правителствени служители, отделни лица или групи лица.“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да упражняват необходимото усърдие за предотвратяване, разследване, съдебно преследване, наказване и обезщетяване на щети от дискриминация, насилие и **други вреди**, независимо дали са причинени от държавни или недържавни извършители
- Да идентифицират **природата и обхвата на нагласи, вярвания, обичаи и практики**, които поддържат насилието, дискриминацията **или причиняват други вреди, основани на СОПИПИПХ**, и изготвят отчет за предприетите мерки и тяхната ефективност за изкореняване на тези вреди
- Да развият, прилагат и подпомагат **програми за образование и обществено информиране**, които да популяризират човешките права и **премахват предразсъдъците, основани на СОПИПИПХ**

Принцип 31 от Йогиакарта (2017): Право на правно признаване

Принцип 31 постулира, че „Всеки има право на правно признаване, без позоваване на, или изискващо приписване или разкриване на биологичен пол (sex), социален пол (gender), сексуална ориентация, полова идентичност или полови характеристики. Всеки има право да получи **лични документи за самоличност, включително свидетелства за раждане**, без оглед на СОПИПИПХ. **Всеки има право да промени информацията в тези документи, отнасяща се до пола (gender), в случаите, когато тази информация се съдържа в тях.“**

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да гарантират, че официалните документи за самоличност включват само информация, която е съществена, разумна и необходима, според изискванията на закона с легитимна цел и във връзка с това **преустановят регистрирането на биологичния пол (sex) и социални пол (gender) на лицата в документите за самоличност, личните карти, паспортите и шофьорските книжки, и като част от тяхната правна личност.**
- Да осигурят достъп до бърз, прозрачен и достъпен механизъм за **промяна на имена**, включително неутрални (gender neutral) имена спрямо социални пол, **основани на самоопределението на лицето.**
- В случай, че биологичният пол (sex) или социалният пол (gender) продължават да бъдат регистрирани:
  - Да осигурят бърз, прозрачен и достъпен механизъм, който **правно признава и утвърждава самоопределената полова идентичност на всяко лице**
  - Да дадат възможност за отбелязване на **множество опции за полов определител (gender marker)**
  - Да гарантират, че **никакъв критерий за допустимост** – като например медицински или психологични намеси, психо-медицински диагнози, **минимална или максимална възраст, икономически статус, здравен, брачен**

или родителски статус, или мнение на която и да е трета страна - **няма да е необходимо условие за смяна на името, на правно признатия биологичен пол (sex) или на социалния пол (gender)**

Принцип 32 от Йогиакарта (2017): Право на телесна и умствена цялост

Принцип 32 постулира, че „Всеки има право на телесна и умствена цялост, автономия и самоопределение, независимо от СОПИПИПХ. Всеки има право да бъде свободен от мъчение и от жестоко, нехуманно и деградиращо третиране или наказание, основани на СОПИПИПХ. Никой не трябва да бъде подлаган на инвазивни или необратими медицински процедури, които променят сексуалните характеристики, без неговото свободно, предварително и информирано съгласие, освен в случаите по предотвратяване на сериозни, спешни и непоправими вреди на засегнатото лице.

Принцип 33 от Йогиакарта (2017): Право на свобода от криминализиране и наказание въз основа на СОПИПИПХ

Принцип 33 постулира, че „Всеки има правото да бъде свободен от криминализиране и каквато и да е форма на наказание, произтичаща пряко или непряко от действителните или възприеманите СОПИПИПХ на лицето“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да гарантират, че правни разпоредби, включително такива, залегнали в традиционни, религиозни и местни закони, както изрични разпоредби, така и прилагане на общи наказателни разпоредби като действия против законите на природата, морала, общественения ред, скитничеството, содомията и пропагандата не криминализират СОПИПИ, или не установяват каквато и да е форма на наказание, свързани с тях

Принцип 34 от Йогиакарта (2017): Право на защита от бедност

Принцип 34 постулира, че „Всеки има право на защита от всякакви форми на бедност и социално изключване, свързани със СОПИПИПХ. Бедността е несъвместима по отношение на равните права и достойнството на всички хора и може да бъде влошена при наличие на дискриминация, основана на СОПИПИПХ.“

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да предприемат всички необходими законови, административни, бюджетни и други мерки, включително икономически политики, за **гарантиране на прогресивното намаляване и премахване на всички форми на бедност, свързани със или изострени от СОПИПИПХ.**
- Да популяризират социалното и икономическото включване на хора, маргинализирани поради СОПИПИПХ
- Да гарантира участието и включването на живеещите в бедност поради СОПИПИПХ в приемането и изпълнението на законови, административни, бюджетни и други мерки за борба с бедността

Принцип 35 от Йогиакарта (2017): Право на тоалетна

Принцип 35 постулира, че „Всеки има право на справедлива, подходяща, безопасна и сигурна тоалетна и хигиена, при условия, които съответстват на човешкото достойнство, без дискриминация, включително основа на СОПИПИПХ.

На държавите се вменява помежду другото за задължение:

- Да осигурят наличието на **подходящи публични тоалетни, които предоставят безопасен и достоен достъп на всички лица, независимо от техните СОПИПИПХ**
- Да гарантират, че **всички училища и други институции** предоставят безопасен достъп до тоалетни на персонала, учащите се и посетителите, без дискриминация, основана на СОПИПИПХ.
- Да гарантират, че **организациите, които предоставят публични услуги**, предоставят подходящи тоалетни, без дискриминация, основана на СОПИПИПХ.

Принцип 38 от Йогиакарта (2017): Право на практикуване, защита, съхранение и съживяване на културното разнообразие

Принцип 38 постулира, че „Всеки, самостоятелно или в сдружение с други лица, когато това е в съответствие с нормите на международното право за човешки права, има правото да практикува, защитава, съхранява и съживява култури, традиции, езици, ритуали и фестивали, и да защитава културни места от определено значение, свързани със СОПИПИПХ. Всеки, самостоятелно или в сдружение с други лица, има правото да изразява културно различие чрез артистични творения, продукция, разпространение, дистрибуция и консумация на продукти, без значение, какви средства и технологии използва, без дискриминация, основана на СОПИПИПХ. Всеки, самостоятелно или в сдружение с други лица, има право да търси, получава, предоставя и използва ресурси за тези цели без дискриминация, основана на СОПИПИПХ.

На държавите се вменява за задължение:

- Да гарантират правото на практикуване, защита, съхранение и съживяване на разнообразието на културните изразения на хората от всички сексуални ориентации, полови идентичности, полови изразения и полови характеристики, основано на равното достойнство и респекта към всички.

[С този принцип приключва селективното представяне и пунктуалният анализ на Принципите от Йогиакарта \(2006\) и Принципите от Йогиакарта плюс \(2017\). В тази форма те предоставят възможност за запознаване с ключови моменти от политическата програма, която тези принципи представляват.](#)

[Би било интересно да се проследи в детайли влиянието, което всеки един формулиран принцип в ПЙ-2006 е оказал в продължение на последните 12 години върху международната политика, политическите инициативи и документи, националното и регионално законодателства и съдебните практики.](#)

[Направеният селективен преглед на ПЙ-2006 и ПЙ-2017 ще е от полза на политици, специалисти и общественици за запознаване с основополагащата философия на концепцията за полова идентичност \(gender identity\). Общественият и политически дебат „за“ или „против“ Истанбулската конвенция е неразривно свързан – по волята на архитектите на текста на Конвенцията – с обществен и политически дебат, свързан с понятието и концепцията за gender identity.](#)

ИЗВОДИ

1. В международно правно отношение още от 2006 година съществува **ясно и подробно формулирана концепция** по отношение на понятието gender identity – Принципите от Йогиакарта от 2006г.
2. **Принципите от Йогиакарта** са оказали влияние на политиката на ключови международни организации, на които България е член. Те **са един вид манифест, който се следва и политическа програма, която се изпълнява в последните 12 години, с цел постигане на визията за едно ново, коренно различно общество.**
3. Истанбулската конвенция от 2011г. е **финален етап на процеса по легализиране на понятието gender identity**, въпреки, че то не е дефинирано обстоятелствено нито в текста на Истанбулската конвенция, нито в Обяснителния доклад към нея.
4. Страните, ратифицирали Конвенцията, **се задължават да въведат „gender identity“** като антидискриминационен признак в своите специфични закони (ако не са го направили преди това). По този начин то ще бъде **превърнато от необвързваща в задължителна правна норма**, валидна не само в рамките на Истанбулската конвенция, но и по отношение на всички останали закони.
5. Страните, ратифицирали Истанбулската конвенция, в качеството си на страни-членки на ООН, на Съвета на Европа и на Европейския съюз и участващи в работата на техните подразделения с акта на ратификацията на практика имплицитно признават и валидността на всички (досега) необвързващи правни документи, свързани с понятието gender identity.
6. В българския публичен и политически дебат **липсва** - с малки частични изключения⁵⁸ - **ясно отчитане на горните факти.**
7. Българското общество **не е запознато с последиците** от въвеждане на „gender identity“ като антидискриминационен признак в Закона за защита от дискриминация.

---

⁵⁸ Например https://m.offnews.bg/news/Politika/8/Dzhambazki-pritesnen-za-pensionnata-ni-sistema-zaradi-dzhendar-pension_674009.html